

УДК338.32.053.3

*Мацюра С.І.,
к.е.н., доцент кафедри
економіки та стратегії підприємств,
ДВНЗ «КНУ» КЕІ,
Підпанок А.О.,
аспірант,
ДВНЗ «КНУ» КЕІ*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО СТАНУ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ НА КРИВОРІЗЬКИХ ЗАЛІЗОРУДНИХ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка проблеми. Для визначення рівня економічної ефективності роботи промислового підприємства, тобто встановлення кількісного відношення між результатами виробництва й витратами засобів виробництва й праці, необхідно знати його виробничу потужність.

Розглядаючи виробничу потужність на підприємствах гірничої галузі стає очевидним, що в системі техніко-економічних показників підприємства вона посідає одне з головних місць. Це пояснюється тим, що виробнича потужність є не тільки базою для обґрунтованого планування видобутку корисних копалин, вона також слугує основою для розробки плану підвищення ефективності виробництва, планів з розширення окремих технологічних ланок, виявлення резервів росту виробництв та ін. Проблема обґрунтування виробничої потужності та рівня її використання багатогранна та має тісний зв'язок практично з всіма проблемами підприємства, планування та управління виробництвом. Підтримка на протязі тривалого періоду часу високого рівня завантаження фізично зношених потужностей створює значний ризик виробничої нестабільності.

Аналіз останніх досліджень. Розв'язанню найважливіших проблем підвищення ефективності використання виробничих потужностей промисловості приділяється постійна увага з боку наукових і практичних фахівців. Дослідженню актуальних економічних проблем формування і функціонування виробничих

потужностей, методам їх визначення, ресурсному забезпеченню і ефективності використання присвячено роботи Н. Авдеєнко, Н.І. Іванов, Г.Я. Кожекін, Л. А.Костовецька, Р.Г.Маніловський, В. Г. Мацєєв, В.Ф.Протасов, М. А. Рєвазов, О.В. Селянкіна. Незважаючи на велику кількість і різноплановість досліджень, недостатньо вивченою залишається проблема ефективного використання виробничої потужності гірничо-збагачувальних підприємств Криворізького регіону, економічні механізми її формування та стратегічного забезпечення в умовах ринку, що свідчить про актуальність дослідження.

Метою статті є всебічний аналіз проблеми формування та використання виробничої потужності підприємств гірничої галузі Криворізького регіону в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Потужність підприємства – один з найважливіших параметрів, який визначається точністю гірничоекономічних розрахунків, вибором способів розробки корисних копалин, застосованими технікою і технологією проведення гірничих робіт, обґрунтовністю і ймовірністю методів планування та управління підприємством, а також ефективністю його роботи в цілому [3, с. 121]. Співвідношення розміру річного видобутку корисних копалин з виробничою потужністю підприємства характеризує ступінь використання виробничої потужності. Її недостатнє використання призведе до суттєвого зростання собівартості видобутку корисних копалин.

На основі наукової класифікації умов (обставин факторів) виробництва й існуючої інформації про показники роботи формується виробничо-економічна інформація з ділянок, робочих місць і процесів виробництва промислового підприємства. За кожним процесом (або операцією) виробництва в технологічній послідовності повідомляються (збираються) основні, вирішальні в конкретних умовах обставини факторів, від зміни яких залежать техніко-економічні показники роботи на тому або іншому робочому місці (ділянці). Виробнича програма повинна виходити й базуватися на виробничу потужність із рахуванням ліквідації реальних «вузьких місць», здійснених за плановий період й забезпечуючи її нарощування. Для всебічного розкриття форми й змісту понять про потужності підприємства, зокрема гірничої промисловості, необхідно розглянути існуючу інформацію про

показники, що характеризують використання потужності, і про причини, що обумовлюють зміну цих показників.

Розрахунок виробничої потужності підприємства роблять, зазвичай, у натуральних одиницях по основних переділах гірничо-збагачувального процесу. Таким чином виробничу потужність підприємства з видобутку й переробки рудної сировини можна представити як похідну величину від фонду часу роботи устаткування і машино ємності продукції. З іншого боку – це закон технічного прогресу засобів виробництва, що базується на принципі пропорційності засобів праці [2, с. 248].

Криворізький залізорудний басейн – основна сировинна база металургійного комплексу України. Тут зосереджено 77% балансових запасів руди та 80 % діючих виробничих потужностей з видобутку й переробки залізорудної сировини. В останні роки спостерігається стійка тенденція росту об'ємів виробництва, а саме у 2012 році видобуто 67,9 млн. т товарної руди, що становить 79% загального обсягу по Україні, що говорить про поступовий вихід залізорудної галузі з економічної кризи. На даний момент фінансові потреби галузі для проведення модернізації та реконструкції діючих виробничих потужностей оцінюються не менше, як у 3 млрд. грн.

Зазначимо, що діяльність гірничо-збагачувальних підприємств (ГЗП) має свої особливості, які зумовлено:

- залежністю економічних показників від гірничо-геологічних умов залягання та видобутку корисних копалин;
- обмеженістю запасів корисних копалин у родовищі, терміном функціонування підприємства та обсягом виробництва;
- погіршенням умов експлуатації родовища за глибиною та часом його відроблення;
- загостренням взаємовідносин із навколишніми суб'єктами внаслідок погіршення екологічного стану в регіоні [4, с.249].

Реальність ринкового господарства внесла в діяльність ГЗП суперечливі за своєю сутністю фактори: потенційна можливість придбання фактично будь-якого ефективного гірничого обладнання провідних фірм світу, що було проблематично ще півтора десятиліття тому, і відсутність фінансових коштів для масштабних закупівель, здатних кардинально змінити становище з активною частиною основних виробничих засобів.

Реформування гірничої промисловості спрямоване на радикальне зростання її ефективності, яка виступає сьогодні як імператив поступового розвитку виробництва. В цьому контексті представляє зацікавленість оцінка стану, в якому сьогодні знаходяться ГЗП. Динаміка виробництва концентрату гірничими підприємствами Кривбасу за 2005-2012 рр. наведено на рис. 1.

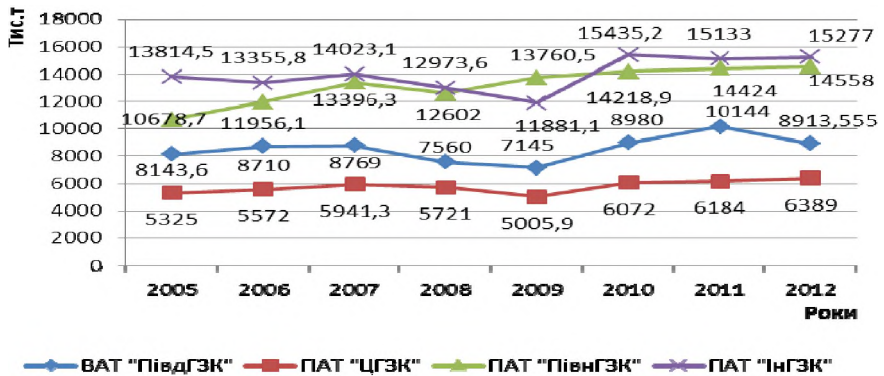

Рис. 1. Динаміка випуску концентрату підприємствами Криворізького регіону у 2005-2012 рр., тис. т.

З наведеного рис. 1 видно, що зміни в обсягах виготовлення концентрату за 8 років відбувалися нерівномірно. Після 2007 р. повному відновленню об'ємів виробництва перешкождала світова фінансово – економічна криза, що розпочалась, саме тому, у 2008 р. спостерігається зменшення випуску концентрату по всім ГЗП. Найбільші темпи росту обсягів виготовлення товарного концентрату за 2005-2012 рр. спостерігалися у ПАТ «ПівнГЗК» (36,33%), а найменші – у ВАТ «ПівдГЗК» - (9,45%). У ПАТ «ІнГЗК» темпи росту випуску концентрату починаючи з 2008 р. були повільними, що пов'язане із більш пізнім приєднанням активів комбінату до фінансової групи Метінвест та початком реалізації програми оновлення виробничого процесу.

Слід відмітити, що діючі виробничі потужності по видобутку та переробці залізородної сировини з урахуванням перспективного розвитку ГМК України на теперішній час забезпечують зростаючий

попит внутрішнього та зовнішніх ринків збуту товарної продукції. Разом з тим, на багатьох підприємствах існують резерви зростання виробничих потужностей по видобутку та переробці сировини (рис. 2).

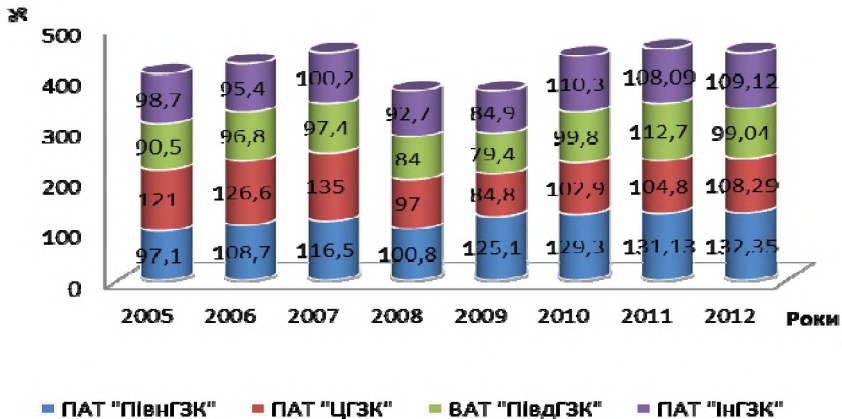

Рис. 2. Загальне освоєння виробничих потужностей ГЗП Кривбасу по концентрарам залізорудним у 2005-2012 рр.

Зростання рівня освоєння виробничих потужностей по всім гірничо-збагачувальним підприємствам пояснюється зростанням попиту на металургійну сировину. Ці обставини утворюють реальні передумови для подальшої стабільної роботи підприємств.

Одним із найважливіших завдань підвищення ефективності використання інвестицій та основних засобів є своєчасне введення в експлуатацію нових їх видів та виробничих потужностей, швидке їх освоєння. Скорочення термінів введення в експлуатацію нових основних засобів дозволяє швидше одержати додаткову готову продукцію, прискорити оборот і тим самим уповільнити наступ їхнього техніко-економічного старіння, підвищити ефективність суспільного виробництва в цілому.

Так, однією з важливих проблем забезпеченості безперебійного функціонування виробничого процесу ГЗК Кривбасу є старіння технічної бази (знос обладнання сягає до 70% його первинної вартості), рис.3.

З рис. 3 видно що на протязі 2005-2008 рр. по всім підприємствах рівень зносу обладнання коливався в межах 50-60%. Особливо велике зношування устаткування на ПАТ «ІнГЗК», хоча там з 2005 року намітилося якісне зрушення: було придбане нове обладнання, що дало змогу знизити відсоток зношення.

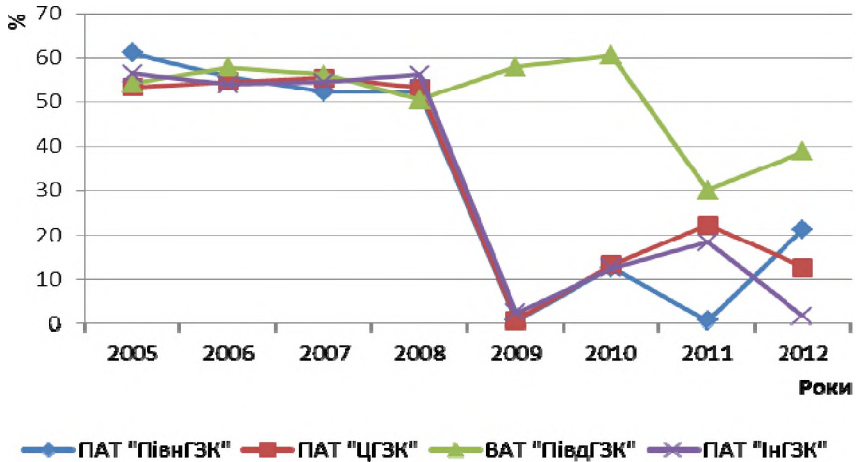

Рис.3. Ступінь зносу технологічного обладнання основних засобів за 2005-2012 рр.

Процеси відтворення техніки – технологічної бази на ПАТ «ІнГЗК» за останні два роки здійснювалися в напрямку поліпшення екскаваторного парку (зношення їх досягло 80%), зміни техніки на однотипну, що дозволяє підвищити коефіцієнт технічної готовності та забезпечити взаємозамінність обладнання.

З початку 2009 рр. на таких підприємствах як ПАТ «ІнГЗК», ПАТ «ЦГЗК», ПАТ «ПівнГЗК» відбулось збільшення суми первісної вартості основних засобів за рахунок введення в експлуатацію придбаних та збудованих у процесі будівництва основних засобів, та здійсненої переоцінки основних засобів. Так, знос на ПАТ «ПівнГЗК» зменшився порівняно з 2008 р. на 51,57% та становив 0,63%, на ПАТ «ЦГЗК» - 52,3%, на ПАТ «ІнГЗК» - на 53,81%. Зазначимо, що на ВАТ «ПівдГЗК» таких змін не відбувалось лише у 2011-2012 рр. знос зменшився порівняно 2010 р. на 21,7%

Зрозуміло, що проблема інтенсифікації відтворення основних засобів не може бути вирішена без розв'язання завдань пов'язаних з питанням використання виробничих потужностей. Інтенсифікація відтворення засобів праці повинна бути спрямована не на просте насичення виробництва новими засобами праці, а на таке їх впровадження, яке забезпечить зростання спряжності та збалансованості існуючих потужностей, а також нарощування їх обсягів, що в свою чергу, забезпечить прискорену віддачу фондів.

Головним завданням скорочення ступеня зносу основних фондів є зростання частки капітальних інвестицій, які направлені на оновлення їх активної частини. На теперішній час, підприємства залізорудного комплексу потребують значних інвестицій, необхідність залучення яких пов'язана з тим, що сировинна база гірничорудної підгалузі України по якісним показникам (відсотковий вміст заліза, шкідливі домішки, фізико-хімічні властивості руди) поступається ряду закордонних підприємств [1, с. 134]. Враховуючи, що роботи здійснюються на значних глибинах, а тому видобуток сирової руди та виробництво товарної залізної продукції, при існуючих традиційних технологіях та обладнанні, вимагають значних енергетичних та матеріальних витрат, для зниження яких необхідно проведення цілеспрямованої інноваційної політики. Динаміка інвестицій в основний капітал ГЗК Кривбасу за 2005-2012 рр. наведено на рис. 4.

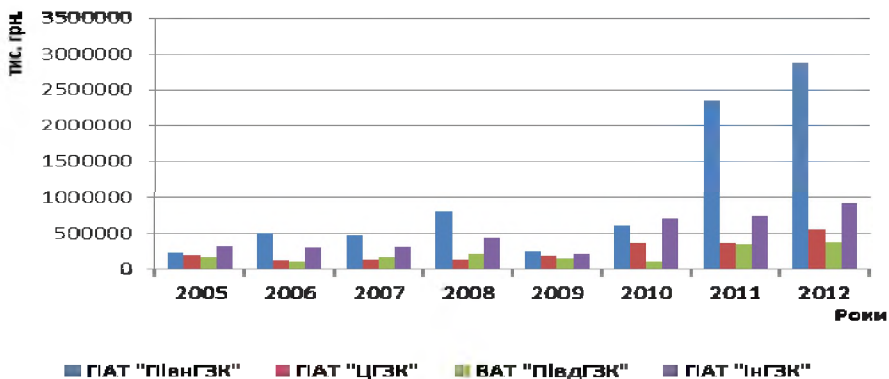

Рис.4. Динаміка обсягів капітальних вкладень на ГЗК Кривбасу за 2005-2012 рр.

З рис. 4. видно, що на гірничо-збагачувальних підприємствах обсяги капітальних вкладень значно зросли у порівнянні з відповідним періодом минулого року ПАТ «ЦГЗК» - на 52%, ПАТ «ІнГЗК» - на 22,6%, ВАТ «ПівдГЗК» на 7,3%. ПАТ «ПівнГЗК» - у 22 рази. Значне зростання капітальних вкладень на ПАТ «ПівнГЗК» у 2011-2012 рр. пояснюється впровадженням програми технічного переозброєння цехів та кар'єрів Первомайському та Анівському. В цілому протягом 2011-2015 років в модернізацію комбінату планується вкласти понад 8 млрд. грн.

У числі основних проектів – будівництво комплексу циклічно-поточної технології скельного розкриття у Первомайському кар'єрі. Збільшує фінансування в реконструкцію та модернізацію а ПАТ «ЦГЗК»: за 5 місяці 2012 р. підприємство інвестувало в технічне переоснащення понад 200 млн. грн.

Разом з тим, певне зростання капітальних інвестицій за останні роки не дозволяє на більшості підприємствах сировинного комплексу швидко оновити фізично та морально застаріле обладнання. Так, на ВАТ «ПівдГЗК» за 2005-2010 рр. скорочення обсягів капітальних вкладень складало 35,3%. У зв'язку з чим, на підприємстві у липні 2010 р. був проведений аналіз виробничого ланцюга, виявлені вузькі місця та у межах реалізації «Програми підтримки 2010» реалізується програма по їх ліквідації. Бюджет проекту 95,2 млн. грн., фактичні інвестиції у 2010 р. становили 28,8 млн. грн., термін впровадження проекту 2010-2011 рр.

Однак сьогодні, не зважаючи на ситуацію яка склалася, політика керівництва гірничо-збагачувальних підприємств націлена на збільшення обсягів переробки сировини, зростання якісних показників продукції, зниження її собівартості на основі ефективного використання виробничого та науково-технічного потенціалу, реінжиру процесів управління та інновацій в технології. Розроблені та прийняті до виконання програми стратегічного та технічного переозброєння на період до 2015 року, реалізація яких дозволить здійснити кардинальне оновлення основних фондів підприємства, проведення досліджень та впровадження нових технологій.

Висновки. Гірничо-збагачувальні підприємства мають великі можливості для підвищення ефективності використання потужностей шляхом раціональної побудови систем машин за рахунок маневрування наявними у них потужносними ресурсами.

Особливо значні резерви такого маневрування можна виявити в складі технологічного устаткування. Але в усіх випадках вони повинні бути спрямовані на підвищення ефективності використання потужностей діючих підприємств та їх підрозділів. Також необхідно достатньо чітко враховувати, що існують певні проблеми, пов'язані з процесом вимірювання й оцінювання показників виробничої потужності з причини обмеженості їх дослідження. На першому плані залишаються невирішеними питання, яким чином окремі показники мають бути включені до виробничої потужності та якими мають бути їх вимірники.

Перспектива розвитку залізорудної промисловості буде залежати від своєчасного вирішення назріваючих проблем, які характерні для всіх гірничих підприємств, враховуючи специфіку гірничорудного виробництва. Стійке економічне зростання з урахуванням низького техніко-технологічного рівня потужностей можливе лише при великих джерелах інвестиційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бабец Е.А. Сборник технико-экономических показателей горнодобывающих предприятий Украины в 2009-2010 г.г.: Анализ мировой конъюнктуры рынка ЖРС 2004-2011г.г. / Е.К. Бабец, Л.А. Штанько, В.А. Салганик, И.Е. Мельникова, А.В. Петрухин, С.Я. Гребенюк, В.О. Терещенко, Е.В. Нусинова. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 329 с.
2. Іщенко М.І., Прокопенко В.І. Технологіко-економічне обґрунтування структури виробничої потужності гірничозбагачувальних комбінатів//Вісник КТУ.-Вип.17.-Кривий Ріг: КТУ, 2007.-С.247-251.
3. Темченко А.Г. Методологічні основи обґрунтування виробничої програми гірничих підприємств / А.Г.Темченко, С.В. Максимов // Вісник Криворізького технічного університету: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг, КТУ, 2003. – Вип. 2. – С. 121-125
4. Турило А.М. Дослідження тенденцій розвитку гірничозбагачувальних комбінатів Кривого Рогу / А.М. Турило, В.О. Будяк // Вісник Криворізького технічного університету: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг, КТУ, 2009. – Вип. 23. – С. 249-252